

Datum

Yttrande

Adress

August Palms Plats 1

Diarienummer

STK-2022-174

Till

Justitiedepartementet

Remiss från Justitiedepartementet - Förbättrade åtgärder när barn miss-tänks för brott (SOU 2022:1)

Ju2022/00245

Sammanfattning

Arbetsmarknads- och socialnämnden välkomnar fler av de förslag som rör socialnämndens uppdrag, bl.a. att åklagare ges en självständig rätt att väcka bevistalan mot barn under 15 år som begått brott, samt att kravet på socialtjänstens närvaro vid polisförhör med unga lagöverträdare skärps. I delar av betänkandets grunder för sina förslag blandas polisens och rättsväsendets straffrättsliga uppdrag samman med socialtjänstens uppdrag att ge stöd och vård. Aktörerna behöver ha ett nära samarbete kring barn som begår brott, men det är viktigt med en tydlighet kring att uppdragen skiljer sig åt för att det inte ska ge negativa konsekvenser för nämndens uppdrag att ge stöd och vård till barn och unga.

Yttrande

Arbetsmarknads- och socialnämndens yttrande följer betänkandets kapitelindelning. Flera av förslagen rör endast polismyndighetens och rättsväsendet uppdrag. Arbetsmarknads- och socialnämnden har framför allt fördjupat sig kring de förslag som berör socialtjänstens uppdrag, och där förvaltningen anser att det finns omständigheter som behöver kommenteras särskilt. Övriga förslag behandlas inte.

Utredningar enligt 31 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Utredningen har haft olika intressen att balansera - intresset av att lösa brott, målsägandens intressen av svar och upprättelse samt det enskilda barnets behov av vård och hjälp - vilket är en komplex uppgift. I ett avsnitt redovisas kunskap om vilka åtgärder som har bäst effekt för att förhindra fortsatt kriminalitet hos barn och unga. Det framkommer att terapeutiska och behandlande åtgärder har en bättre effekt än rättsliga. Därmed kan det framstå som motsägelsefullt ur socialtjänstens perspektiv med ett ökat fokus på fler brottsutredningar och domar beträffande bevistalan.

För att socialtjänsten ska kunna utföra sitt uppdrag att motivera, stödja och hjälpa barn och unga krävs att det finns resurs- och kompetensmässiga förutsättningar att sätta in effektiva insatser i enlighet med bästa tillgängliga kunskap. Nära samverkan och samarbete med andra aktörer i ett tidigt skede när barn visar tecken på en negativ utveckling är en grundläggande förutsättning.

Det kan finnas situationer där en brottsutredning kan tillföra information till socialtjänstens insatser. I sådana fall bör det beaktas hur samarbetsrelation med barn och vårdnadshavare påverkas samt vilken ytterligare information för att bedöma vårdbehovet som en brottsutredning kan ge. Vidare kan socialtjänsten se behov av att beakta vad det innebär för ett barn som redan befinner sig i en svår situation att gå igenom en brottsutredning och eventuell rättsprocess. Socialtjänstens begränsade användning av §31-utredningar kan givetvis också bero på otillräckliga kunskaper, såsom utredningen bedömer. Kunskapshöjande åtgärder behöver i sådant fall fokusera på att lyfta fram nyttan och de positiva effekterna för barnets insatser av §31-utredningar.

Samhällets intresse av att skicka tydliga signaler och utdela konsekvenser till såväl barn som vuxna som begår brott är framför allt polisens och rättsväsendets uppdrag. Det bör inte sammanblandas med socialtjänstens uppdrag att ge stöd och vård till barn och unga med kriminalitet. Socialtjänstens insatser utgör ett motiv för skärpta bestämmelser gällande brottsutredningar och domar mot barn trots att socialtjänstens uppgift är att bedöma och tillgodose vårdbehov, inte skuldfrågan eller straffvärdet. Tilliten till socialtjänsten riskerar att påverkas negativt om dess uppdrag i alltför hög grad sammanblandas med det som tillkommer polisen och rättsväsendet. Tydlighet är viktig i kontakten med barn och unga och därför behöver det framgå klart att de olika professionerna har olika ansvar och roller.

Det framkommer att polisregionerna har olika rutiner för sin kontakt med socialtjänsten när ett barn misstänks för brott. Vissa polisregioner gör en förfrågan till socialtjänsten kring utredning enl. §31-utredning, andra inte. Socialtjänsterna efterfrågar i högre grad information från polisen om huruvida barnet sedan tidigare misstänkts för brott. Mer enhetliga rutiner hade säkerställt och förenklat det nödvändiga informationsutbytet för att samtliga myndigheter på bästa sätt ska kunna ta tillvara möjligheterna som lagstiftningen ger.

Bevistalan - prövning av skuldfrågan när barn under 15 år misstänks för brott

Det är välkommet att åklagare enligt förslaget får en självständig beslutsrätt. Precis som utredningen resonerar är det åklagaren som har kompetens att bedöma i frågan utifrån brottets straffvärde och bevisläget. Lagstiftarens strävan efter tydliga signaler och konsekvenser i straffrättsliga frågor ska komma från rättsväsendet. Kravet på åklagarens särskilda kompetens kring och intresse för att arbeta med ungdomar är viktigt och välkommet.

Socialtjänsten föreslås behålla rätten att framställa begäran om bevistalan. I denna fråga lyfter utredningen upp motsättningen mellan socialtjänstens uppdrag och frågan om att initiera en

bevistalan. Nyttan av en bevistalan måste vägas mot bedömningen av vad det innebär för ett barn att utsättas för en rättsprocess, samt hur det kan påverka samarbetsrelationen till barnet och vårdnadshavarna.

De fall där bevistalan kan ha nytta för socialtjänstens uppdrag skulle kunna vara om barnet nekar till brott och socialtjänsten i övrigt inte har något underlag för att bedöma vårdbehov och besluta om insatser. En dom skulle då ge grunder för insats. Dock är det oftast så att om barnet har begått ett allvarligare brott har socialtjänsten som regel redan kontakt med barnet och tillräcklig information som grund för insatser. Det är rimligt att möjligheten att väcka frågan om bevistalan i huvudsak ska vara åklagarens uppgift.

Effektiva och rättssäkra utredningar när barn misstänks för brott

Ett förtydligt krav på socialtjänstens närvaro vid förhör är positivt utifrån ett barnperspektiv. Arbetsmarknads- och socialnämnden uppfyller i princip redan de krav som ställs i förslaget och det bedöms därför inte innebära några förändringar. Nämnden har verksamhet i form av socialsekreterare hos polisen, vilket är en av de framgångsfaktorer som nämns i utredningen. Det kan däremot, som också lyfts upp, komma att innebära en utmaning för mindre kommuner.

Utredningen lyfter synpunkter från domstolarna att en av bristerna med socialtjänstens yttranden är att socialsekreterarna har otillräckliga kunskaper för att bedöma brottens straffvärde och att yttrandena därför föreslår påföljder som inte är tillräckligt ingripande. Detta är ett exempel på en sammanblandning av rättsväsendets och socialtjänstens uppdrag. Socialtjänsten ska inte lämna förslag på påföljd utan på behov av vård och uttala sig om behovet av åtgärder för att motverka en ogynnsam utveckling.

Socialtjänsten ska även uttala sig om ungdomstjänst är en lämplig påföljd med hänsyn till den unges person och andra omständigheter, samt inhämta och beakta den unges inställning till påföljden, med hänsyn till ålder och mognad. Huruvida ungdomstjänst – eller någon annan påföljd - är lämplig med hänsyn till brottets straffvärde kan inte anses åligga socialtjänsten att uttala sig. Det är en bedömning för åklagare som väcker åtal samt domstolen att bedöma vilket också stärks av Prop. 2014/15:25 författningskommentaren till 11 § LUL:

Det är domstolen som i det enskilda fallet måste göra en självständig bedömning. Socialnämndens bedömning bör kunna tjäna som ledning, även om domstolen inte är bunden av denna. I yttrandet bör därför de faktiska omständigheter som kan vara relevanta för domstolens prövning redovisas. Socialnämnden bör också redovisa sin uppfattning om ungdomstjänsten kan bedömas lämplig. En sammanvägd bedömning av den unges förutsättningar bör göras. Om den unges personliga förhållanden är sådana att det framstår som mindre troligt att han eller hon kommer att kunna klara av att fullgöra ungdomstjänst talar det mot att ungdomstjänst är en lämplig påföljd. Eventuella missbruksproblem måste beaktas liksom om den unge inte kommer att kunna verkställa påföljden inom rimlig tid exempelvis av hälsoskäl. Att den unge återfallit i brott samtidigt som tidigare utdömd ungdomstjänst verkställts bör också kunna påverka bedömningen.

Brottets karaktär kan ha betydelse för socialtjänstens bedömning, men det är inte detsamma som att väga in straffvärdet. Kunskapshöjande insatser kan därför behöva genomföras för domstolarna för att öka deras kunskaper om och förståelse för socialtjänstens uppdrag i förhållande till unga lagöverträdare.

Socialtjänsten ska redovisa resultat av tidigare påföljd. Samma princip gäller generellt för socialtjänstens bedömningar av behov av insatser, d.v.s. att resultaten av eventuella tidigare insatser behöver vägas in. Det är riktigt i sak att kräva att uppgiften ska stå i yttrandet men en invändning mot att lagstifta om det är att orsaken till informationsbristerna är otillräcklig kompetens och bristande rutiner. Generella bekymmer framkommer vad gäller enhetlighet och standardisering i socialtjänstens yttranden, där olika lokala mallar används som stöd till handläggaren. Information om resultat av tidigare påföljder är en uppgift som ofta saknas, men det framkommer att även andra uppgifter och underlag redovisas i varierande grad.

Personalomsättningen inom socialtjänsten är en faktor, liksom att yttrande är en sällanuppgift i många mindre kommuner. Det framstår som en otillräcklig lösning att lagstifta om enskilda uppgifter som ska stå i yttrandet då den typen av detaljreglering i lag inte nödvändigtvis åtgärdar de bakomliggande problemen, samt då det riskerar att göra lagen alltför fragmentarisk.

Alternativ som kan övervägas+ förutom kunskapshöjande insatser kan vara att utforma enhetliga standardiserade mallar för olika delar i LUL-processen, däribland socialtjänstens yttrande, för att säkerställa rätt information och underlag. Det kan vara en fortsättning på det arbete som gjorts kring nationellt kunskaps- och processtöd för arbetet med barn och unga som begår brott och LUL.

I fråga om bestämmelser kring sekretess är det välkommet med det kunskapshöjande projekt som pågår mellan Polismyndigheten, Socialstyrelsen och Skolverket. Det är viktigt att i första hand se till att kunskapen om befintliga bestämmelser är tillräckliga innan man gör ändringar i lagstiftningen.

Drogtest av barn som inte fyllt 15 år

Den föreslagna ändringen som ska möjliggöra att fler beslut om drogtest enl. 36b LUL fattas är bra. Drogtest kan vara ett bra underlag för socialtjänstens bedömning av vilka insatser barnet behöver. Förslaget uppfattas inte innebära några större förändringar, vilket är bra då det inte får riskeras att tvångsvisa drogtester för barn som inte är straffmyndiga används represivt.

Det är bra att beslutet ligger kvar hos åklagare, men det är av stor betydelse av att beslutsprocessen är snabb för att drogtest ska vara till nytta. En smidig beslutsprocess och ett gott samarbete med tydliga rutiner mellan involverade aktörer är viktigt för att öka polisens använ-

dande av denna möjlighet. Vidare är det av vikt att utförandet av provtagningen håller hög kvalitet.

Arbetsmarknads- och socialnämnden instämmer i att kunskapshöjande insatser bör sättas in för både polis och socialtjänst. Det är ett ständigt pågående arbete i förvaltningen i fråga om att stärka och upprätthålla kunskaperna om LUL. Samverkan och dialog med åklagare och polis är viktig för alla delar, och i detta sammanhang behöver det särskilt fokusera på en gemensam definition på när ett drogtest antas ha betydelse för att skapa samsyn i bedömningen.

Bedömning av ekonomiska konsekvenser

Förslagen bedöms inte innebära några konsekvenser för arbetsmarknads- och socialnämnden, men förslaget om skärpt krav på socialtjänstens närvaro vid förhör av unga lagöverträdare och barn under 15 år som misstänks för brott kan däremot innebära konsekvenser för mindre kommuner. Utredningen bör kompletteras med en beräkning av vilka kostnader det medför för kommunerna, för att säkerställa att de ersätts i enlighet med finansieringsprincipen.

Bedömning av konsekvenser för barnets rättigheter

Utredningen har över lag beaktat barnkonventionen samt analyserat förslagen i förhållande till relevanta artiklar väl. Det finns en medvetenhet om att skärpta krav i straffrättsliga frågor för barn under 15 år kan innebära en risk för en förskjutning av straffmyndighetsåldern, vilket inte är lämpligt eller eftersträvansvärt. Flera av förslagen syftar till att stärka barnets rättigheter i straffrättsliga processer vilket välkomnas. Som nämnts finns en otydlighet i fråga om socialtjänstens uppdrag när det gäller stöd och hjälp till barn och unga som begår brott. En sammanblandning av de olika aktörernas uppdrag riskerar att ge negativa konsekvenser för barnen. Om socialtjänsten uppfattas vara en del i den straffrättsliga processen kan det påverka barnets och vårdnadshavarnas tillit till myndigheten och därmed möjligheterna till stöd och hjälp.

Bedömning av konsekvenser för jämställdhet

Fler pojkar än flickor begår brott, såväl bland de som är under 15 som över 15 år. Förslagen kommer därför att påverka pojkar i högre utsträckning. Den nämnda risken för en sammanblandning av socialtjänstens och rättsväsendets uppdrag kan därför i högre utsträckning också påverka socialtjänstens förutsättningar att motivera samt ge stöd och hjälp till pojkar

Ordförande

.....
Katrin Stjernfeldt Jammeh (S)
.....

Sekreterare

.....
Pernilla Mesch
.....

Sverigedemokraterna reserverade sig mot beslutet och avser inkomma med en skriftlig reservation till protokollet.